

Samozaznavna legitimnosti policistov in pravosodnih policistov v Sloveniji v treh časovnih obdobjih: primerjalna študija

Gorazd Meško¹, Rok Hacin²

Dialogična narava legitimnosti je nestabilna in spreminjajoča ter odvisna od specifičnosti kraja in časa. V prispevku se osredotočamo na zaznavo lastne legitimnosti oziroma samozaznavo legitimnosti policistov in pravosodnih policistov v različnih časovnih obdobjih. Namen študije je izpostaviti dejavnike, ki se povezujejo s samozaznavo legitimnosti policistov in pravosodnih policistov, opredeliti razlike in podobnosti v zaznavi lastne legitimnosti med skupinama ter preveriti »stabilnost« legitimnosti v daljšem časovnem obdobju. Rezultati statističnih analiz so pokazali, da se s samozaznavo legitimnosti policistov povezujejo odnosi s sodelavci, postopkovna pravičnost nadrejenih in njihova zaznava lastne legitimnosti pri državljanih, medtem ko se s samozaznavo legitimnosti pravosodnih policistov povezujejo odnosi s sodelavci. Pri obeh skupinah je na zaznavo lastne legitimnosti vplivala časovna komponenta, kar se je odražalo v spreminjajočih se dejavnikih, ki so se povezali s samozaznavo legitimnosti v različnih časovnih obdobjih. Ugotovitve študije so potrdile nestabilno naravo legitimnosti čez čas in izpostavile razlike v zaznavi lastne legitimnosti med različnimi predstavniki kazenskega pravosodja.

Ključne besede: samozaznavna legitimnosti, primerjalna študija, policisti, pravosodni policisti, Slovenija

UDK: 351.741+ 343.83(497.4)

1 Uvod

Sama narava legitimnosti je fluidna oziroma nestabilna, saj je legitimnost avtoritete spremenljiva zaradi ravnanja nosilcev moči in/ali širših dejavnikov, ki izhajajo iz specifičnosti okolja (Bottoms in Tankebe, 2013; Liebling, 2011; McNeill in Robinson, 2012). Legitimnost je odvisna od večne razprave oziroma neprestanega dialoga med nosilci moči in posamezniki, nad katerimi se izvaja moč (Bottoms in Tankebe, 2012). Bottoms in Tankebe (2017: 88) sta izpostavila, da na dialoge o legitimnosti vplivajo specifičnosti kraja in časa, v katerem potekajo. Tovrstna dualna narava legitimnosti obsega zaznavo legitimnosti nosilcev moči pri »občinstvih« (tj. posameznikov, nad katerimi nosilci moči izvajajo avtoriteto) in samozaznavo legitimnosti nosilcev moči. Tankebe (2014) je opredelil samozaznavo legitimnosti kot postopek gradnje, potrjevanja oziroma upiranja določeni samopodobi nosilca moči. Nosilci moči vstopajo v legitimnostni dialog (interakcije) z občinstvi s podobo sebe kot samozaveznega in pravičnega nosilca moči ter potrjujejo svoj status legitimnega nosilca moči (Tankebe, 2019).

Številne slovenske in tuje študije so se osredotočale na preučevanje samozaznave legitimnosti policistov (Nix in Wolfe, 2017; Prislán idr., 2017; Tankebe, 2019; Tankebe in Meško, 2015) ali zaporskega osebja (Hacin in Meško, 2020) oziroma pravosodnih policistov (Akoensi in Tankebe, 2020), vendar so študije, ki bi primerjale dejavnike, ki se povezujejo s samozaznavo legitimnosti med različnimi skupinami, redke (Hacin in Meško, 2021; Meško idr., 2014). Hkrati pa je z izjemo maloštevilnih primerjalnih študij (Hacin idr., 2019; Liebling idr., 2011), nestabilna narava legitimnosti v različnih časovnih obdobjih ostala empirično nepreverjena. V prispevku se osredotočamo na preučevanje stabilnosti samozaznave legitimnosti v različnih časovnih obdobjih in pri različnih predstavnikih kazenskega pravosodja. Samo stabilnost zaznave lastne legitimnosti pri policistih in pravosodnih policistih smo preučevali z analiziranjem vpliva časovne komponente na samozaznavo legitimnosti in temeljne dejavnike (tj. odnosi s sodelavci, postopkovna pravičnost nadrejenih in zaznava legitimnosti (projekcija)). Hkrati smo preverili, ali imajo temeljni dejavniki, ki se povezujejo s samozaznavo legitimnosti, isti vpliv na zaznavo lastne legitimnosti pri različnih predstavnikih kazenskega pravosodja. V prvem delu prispevka podajamo teoretične temelje samozaznave legitimnosti in dejavnikov, ki vplivajo na legitimnosti predstavnikov kazenskega pravosodja. Izpostavimo tudi značilnosti samozaznave legitimnosti policistov in pravosodnih

¹ Dr. Gorazd Meško, redni profesor za kriminologijo, Fakulteta za varnostne vede, Univerza v Mariboru, Slovenija. E-pošta: gorazd.mesko@um.si

² Dr. Rok Hacin, docent za kriminologijo, Fakulteta za varnostne vede, Univerza v Mariboru, Slovenija. E-pošta: rok.hacin@um.si

policistov. Nadaljujemo s predstavitvijo slovenske policije in zaporskega sistema, kjer izpostavimo glavne značilnosti in trenutno stanje v organizacijah. V drugem delu prispevka predstavljamo ugotovitve primerjalne (longitudinalne) študije o samozaznavi legitimnosti policistov in pravosodnih policistov v treh časovnih obdobjih. Prispevek zaključujemo z razpravo o rezultatih študije in implikacijah ugotovitev na dosedanja spoznanja o samozaznavi legitimnosti predstavnikov kazenskega pravosodja.

2 Samozaznava legitimnosti in triada temeljnih dejavnikov

Tankebe (2019) je zapisal, da se je v kriminologiji v zadnjih letih zgodila revolucija v preučevanju legitimnosti. Kljub temu pa je zaznava lastne legitimnosti pri nosilcih moči nemalokrat ostala neraziskana, saj se je večina študij osredotočila na subjekte, nad katerimi se izvaja moč (npr. državljani v interakcijah s policijo, zaprte osebe ipd.). Samozaznava legitimnosti temelji na zaupanju posameznikov (policistov in pravosodnih policistov) v lastno legitimnost, izhajajoč iz moralne upravičenosti položaja avtoritete, ki ga zasedajo, in specifične identitete nosilcev moči in prisile v družbi (Bottoms in Tankebe, 2013, 2021). Z drugimi besedami lahko samozaznavo legitimnosti opredelimo kot zaupanje v lastno avtoriteto. Velik razpon policijskih nalog in dela v zaporskem okolju od policistov in pravosodnih policistov zahteva prepričanje vase in svoje poslanstvo kot tudi samozavest za opravljanje nalog (Brodeur, 2010; Hacin in Meško, 2020). Slednja je temeljni element pozitivne samopodobe, ki vpliva na kakovost dela v smislu samozavesti posameznika, da zaupa v pravilnost in pravičnost svojih odločitev. Bottoms in Tankebe (2012) sta izpostavila, da prepričanje posameznikov o moralnosti avtoritete, ki jim je bila zaupana, vpliva na zaupanje v lastne sposobnosti in predstavlja temelj za upravičenost sprejemanja in izvajanja »težkih« odločitev in nalog.

Vsak nosilec moči išče potrditev lastne legitimnosti pri posameznikih, nad katerimi izvaja avtoriteto (Bourdieu, 1993). Za sprejemanje nosilcev moči so potrebni ustrezni odnosi s posamezniki, nad katerimi se izvaja moč, kot tudi pravično ravnanje in postopanje nosilcev moči. Interakcije nosilcev moči s svojimi sodelavci, nadrejenimi in »občinstvom« predstavljajo trenutke za učenje o legitimnosti, saj le-ti predstavljajo priložnost za potrjevanje že izoblikovanih možnih jazov (Tyler in Blader, 2000). Bottoms in Tankebe (2013) sta opozorila, da nosilci moči vstopajo v interakcije z »občinstvi« z namenom projiciranja in iskanja potrditve določene samoidentitete, ki veruje, da je upravičena nosilka moči. Tankebe (2019) je iskanje potrditve lastne legitimnosti poimenoval triada priznavanja, saj policisti in pravosodni policisti primarno iščejo potrditev legitimnosti položaja pri

sodelavcih, nadrejenih in »občinstvih« (državljanih oziroma zaprtih osebah).

Odnosi predstavljajo temelj posameznikove samozavesti (Barbalet, 2001), kar posledično izpostavlja pomembnost odnosov s sodelavci, ki temeljijo na zaupanju in medsebojnem spoštovanju. Sodelavci, s katerimi policisti in pravosodni policisti preživijo ogromno časa,³ predstavljajo pomemben element, ki vpliva na posameznikovo zaznavo lastne legitimnosti in preprečuje pojav oziroma širjenja cinizma, saj jim nudijo nujno potrebne potrditve njihovega dela in legitimnosti položaja, ki ga zasedajo (Liebling in Price, 2001; Nix in Wolfe, 2017). White idr. (2021) so poudarili, da posamezniki, ki s svojimi sodelavci delijo iste moralne vrednote, bolj zaupajo v lastno avtoriteto. Identifikacija s skupino vpliva na razvoj občutkov pripadnosti in upravičenosti statusa nosilca moči pri policistih in pravosodnih policistih (Bell in Hughes-Jones, 2008; Hacin in Meško, 2021). Hkrati odnosi med sodelavci znotraj organizacije vplivajo na razvoj neformalnih mrež, ki so pomembne za ponotranjenje norm in proorganizacijsko vedenje (Tankebe in Meško, 2015).

Dimenzija postopkovne pravičnosti se nanaša na oceno posameznikov o pravičnosti v postopkih nadrejenih, ki morajo biti konsistentni, odprti in poštene (Lambert, 2004). Policisti in pravosodni policisti, ki svoje nadrejene vidijo kot poštene in pravične v izvajanju svoje moči: 1) nevtralne v sprejemanju odločitev, 2) spoštljive v ravnanju s podrejenimi, ki jim dajejo »glas«, da izrazijo svoje mnenje, in 3) odgovorne za sprejete odločitve, se bodo od njih učili tovrstnega vedenja – imitacija vedenja, ki ga bodo zaznavali kot pravilnega za opravljanje poklica (van Craen, 2016a, 2016b). Hkrati je uspešnost pri delu odvisna od odnosa z nadrejenimi in njihove sposobnosti poštenega, zanesljivega in učinkovitega vodenja. Zaznava postopkovne pravičnosti pri policistih in pravosodnih policistih pozitivno vpliva na njihovo: 1) zadovoljstvo s službo in preprečuje iskanje dela izven organizacije, 2) dobro počutje ter preprečuje stres in izgorelost in 3) pripadnost organizaciji (Lambert in Hogan, 2013; Lambert idr., 2020). Pozitivna zaznava nadrejenih preprečuje ustvarjanje vrzeli med vodstvom in delavci oziroma delitev na »nas« in »njih« znotraj organizacije (Meško idr., 2014).

Zaznava lastne legitimnosti (projekcija) se nanaša na zaznave policistov in pravosodnih policistov, kako jih vidijo državljani in zaprte osebe (Hacin in Meško, 2021). Drugače: pri projekciji zaznane legitimnosti gre za zaznave policistov

³ Delo v policiji in zaporskem okolju je velikokrat nepredvidljivo in zahteva dolg delovnik. Posledično zaposleni preživijo veliko časa s sodelavci, ki jim morajo zaupati, da jim bodo priskočili na pomoč v kriznih situacijah, če želijo svoje delo opravljati profesionalno in učinkovito (Hacin in Meško, 2020).

in pravosodnih policistov o tem, kaj si državljani in zaprte osebe mislijo o njih. Nix idr. (2019) so zapisali, da tovrstne zaznave temeljijo na posameznikovih sodbah, kako se »občinstvo« vede do njega. Akoensi (2016) je poudaril, da na projekcijo zaznane legitimnosti vplivajo dobri odnosi, spoštovanje do »občinstev« in profesionalne kompetence zaposlenih. Ta aspekt legitimnosti oblikuje posameznikovo usmerjenost v delo, saj so v primerih, ko državljani oziroma zaprte osebe ne dajejo povratnih informacij oziroma nosilec moči dajejo negativne povratne informacije o njihovem delu, policisti in pravosodni policisti prisiljeni, da ponovno preučijo celoten pomen njihovega dela in položaja (Hacin in Meško, 2020). Na točki, kjer posamezniki ponovno tehtajo pomen svojega dela, je njihova samozaznava legitimnosti že močno ogrožena (Meško idr., 2014).

Vpliv sociodemografskih spremenljivk, kot so spol, starost, izobrazba, socialni status, delovna doba ipd., na samozaznavo legitimnosti policistov in pravosodnih policistov je različen (Akoensi in Tankebe, 2020; Hacin in Meško, 2020, 2022; Nix in Wolfe, 2017), kar onemogoča opredelitev teoretičnih temeljev vpliva sociodemografskih spremenljivk na zaznavo lastne legitimnosti in zahteva nadaljnje raziskovanje. V nadaljevanju predstavljamo doseganje ugotovitve o povezanosti ključnih spremenljivk na zaznavo lastne legitimnosti pri policistih in pravosodnih policistih v kontekstu specifične narave dela in okolij, v katerih delujejo.

2.1 Značilnosti samozaznave legitimnosti policistov in pravosodnih policistov

Kljub podobnosti v imenu se narava dela policistov in pravosodnih policistov razlikuje. Medtem ko primarne naloge policistov obsegajo odkrivanje, preiskovanje in prijetje storilcev kaznivih dejanj ter preprečevanje kriminalitete, so pravosodni policisti primarno odgovorni za zagotavljanje varnosti in ohranjanje reda v zaporih ter izvajanje določenih aspektov tretmajske obravnave obsojencev. S slednjimi pravosodni policisti preživijo veliko več časa in razvijejo intenzivnejše odnose kot policisti z državljani. Študije o samozaznavi legitimnosti policistov in pravosodnih policistov so izpostavile razlike v dejavnikih, ki se povezujejo z zaznavo lastne legitimnosti pri posamezni skupini. Tuje in slovenske študije (Tankebe, 2019; Tankebe in Meško, 2015) so potrdile vpliv temeljnih dejavnikov (odnosi s sodelavci, postopkovna pravičnost nadrejenih in zaznava legitimnosti (projekcija)) na samozaznavo legitimnosti policistov. Odnosi s sodelavci so najpogosteje predstavljali dejavnik, ki je najmočnejše vplival na zaznavo lastne legitimnosti pri policistih. Prislan idr. (2017) ter Meško in Hacin (2023) so poleg navedenih temeljnih spremenljivk kot pomemben dejavnik, ki se povezuje s samozaznavo legitimnosti policistov v Sloveniji, iden-

tificirali pripadnost organizaciji. Hacin in Meško (2022) sta s preučevanjem samozaznave legitimnosti slovenskih policistov v različnih časovnih obdobjih potrdila čvrstost temeljnih spremenljivk in pripadnosti organizaciji. V primerjavi s policisti so rezultati študij (Akoensi in Tankebe, 2020; Hacin idr., 2019) pokazali, da temeljni dejavniki nimajo take moči oziroma nekateri sploh ne vplivajo na samozaznavo legitimnosti pravosodnih policistov. Hacin in Meško (2017) sta identificirala subkulturo pravosodnih policistov in njihovo [ne]zadovoljstvo s plačilom kot dejavnika, ki se povezuje ta z zaznavo lastne legitimnosti pri slovenskih pravosodnih policistih. Stabilnost in moč večine temeljnih dejavnikov, ki se povezujejo s samozaznavo legitimnosti, je večja pri policistih kot pri pravosodnih policistih (Hacin in Meško, 2021), kar ni presenetljivo, saj se je teoretični koncept zaznave lastne legitimnosti primarno nanašal na položaj in delovanje policistov in ne na delovanje pravosodnih policistov oziroma zaporskega osebja v totalnem okolju zapora. V nadaljevanju predstavljamo značilnosti slovenske policije in zaporskega sistema.

3 Značilnosti policije in zaporskega sistema v Sloveniji

Slovenska policija je bila kot organ Ministrstva za notranje zadeve ustanovljena leta 1992, in sicer z opustitvijo dotedanje milice (Meško in Lobnikar, 2018). Policijo vodi generalni direktor in je organizacijsko razdeljena na državno raven (generalna policijska uprava), regionalno raven (osem policijskih uprav) in lokalno raven (111 policijskih postaj). Organizacijo, pooblastila in delo policije urejata Zakon o nalogah in pooblastilih policije ter Zakon o organiziranosti in delu v policiji (»Zakon o nalogah in pooblastilih policije (ZNPPol)«, 2013; »Zakon o organiziranosti in delu v policiji (ZODPol)«, 2013). Število policistov je v obdobju 2013–2022 naraslo z 8.300 na 8.398 zaposlenih. V letu 2022 (na dan 30. 6. 2022) je bilo v policiji zaposlenih 5.635 uniformiranih policistov, 1.557 neuniformiranih policistov in 1.206 oseb, ki opravljajo drugo delo (Ministrstvo za notranje zadeve, Policija, 2023). V letu 2013 je bila sprejeta Strategija o policijskem delu v skupnosti, na podlagi katere se je delo policistov usmerilo v: 1) izboljšanje partnerstva policije z lokalno skupnostjo in drugimi državnimi in civilnimi akterji, 2) povečanje prisotnosti in vidnosti policistov v soseskah in 3) povečanje občutka varnosti, zaupanja in zadovoljstva s policijo in njenim delom pri državljanih (Ministrstvo za notranje zadeve, Policija, n. d.). V obdobju med pandemijo covid-19 je policija po navodilih tedanje Vlade Republike Slovenije za omejitve širjenja bolezni in spoštovanja karantenskih ukrepov izvajala poostren nadzor nad prebivalci (vključno z uporabo prisilnih sredstev na demonstracijah), kar je v očeh slovenske javnosti močno

omadeževalo ugled in legitimnost policije kot politično neodvisne institucije.

Z ustanovitvijo Uprave Republike Slovenije za izvrševanje kazenskih sankcij (UIKS) leta 1995 kot organa znotraj Ministrstva za pravosodje je prišlo do združitve osmih samostojnih enot v eno centralno telo. UIKS je pristojna za izvrševanje kazni zapora, mladoletnega zapora, pripora, nadomestnega zapora in vzgojnih ukrepov oddaje mladoletnika v prevzgojni dom (Hacin in Meško, 2021). Slovenski zaporski sistem obsega tri osrednje in tri regionalne zapore ter prevzgojni dom, ki so na 14 lokacijah po Sloveniji. Izvrševanje kazenskih sankcij v Sloveniji ureja Zakon o izvrševanju kazenskih sankcij (»Zakon o izvrševanju kazenskih sankcij (ZIKS-1-UPB1)«, 2006). Število zaporskih delavcev se je v obdobju 2014–2022 povečalo z 842 na 914 (v istem časovnem obdobju se je število pravosodnih policistov povišalo s 519 na 557). V letu 2022 (na dan 1. 6. 2022) je bilo v zaporskem sistemu zaposlenih 557 pravosodnih policistov, 94 strokovnih delavcev in 263 drugih delavcev (L. Božikov, osebna komunikacija, 22. 6. 2022; Ministrstvo za pravosodje, Uprava Republike Slovenije za izvrševanje kazenskih sankcij, 2015). Kljub tretmajske usmeritvi v slovenskih zaporih se slovenski zaporski sistem v zadnjih letih sooča s kronično prezasedenostjo, povečanim številom tujih obsojencev, naraščajočim deležem odvisnih obsojencev, spremenjeno strukturo obsojencev, predvsem pa s povečanjem števila nasilnih obsojencev, veliko fluktuacijo zaporskih delavcev in pomanjkanjem novih kandidatov za delo v zaporu (Meško idr., 2022).

4 Metodologija

Študija predstavlja primerjalno študijo o legitimnosti v kazenskem pravosodju. Specifično se osredotoča na preučevanje samozaznave legitimnosti policistov in pravosodnih policistov v Sloveniji v treh časovnih obdobjih. Uporabljen je bil modificiran vprašalnik Tankebeja in Meška (2015), ki obsega pet delov: 1) samozaznava legitimnosti, 2) odnosi s sodelavci, 3) postopkovna pravičnost nadrejenih, 4) zaznava legitimnosti (projekcija) in 5) demografski podatki. Zbiranje podatkov v vseh časovnih obdobjih sta odobrili Generalna policijska uprava in UIKS.

Sodelovanje v študiji je bilo prostovoljno in anonimno, anketiranje z metodo »papir in svinčnik« pa je potekalo v letih 2013, 2014, 2016 in 2022. Zbiranje podatkov je potekalo na 24 policijskih postajah iz vseh osmih policijskih uprav v Sloveniji in vseh zavodih za prestajanje kazni zapora in prevzgojnem domu (izjemo predstavlja leto 2014, ko je anketiranje pravosodnih policistov potekalo v celjskem, ljubljanskem in mariborskem zaporu). Pred izvedbo anketiranja je bila

študija predstavljena policistom in pravosodnim policistom, nato pa so bili vprašalniki razdeljeni posameznikom, ki so se odločili za sodelovanje v študiji. Zbiranje podatkov je potekalo v treh oblikah: 1) hkratno anketiranje večjega števila policistov in pravosodnih policistov, ki so se zbrali v skupnih prostorih, 2) anketiranje posameznikov v pisarnah oziroma na delovnih postajah in 3) osebna vročitev ankete posameznikom, skupaj z ovojnico, v katero so vstavili izpolnjeni vprašalnik, jo zapečatili in pustili na dogovorjenem mestu, kjer jo je pobral anketar. Slednja metoda se je uporabljala redko (manj kot 10 % vseh anketiranih) – ta metoda je bila uporabljena le pri pravosodnih policistih. Odgovori policistov in pravosodnih policistov so bili vneseni v računalniški program SPSS, s katerim so bile izvedene statistične analize podatkov (opisna statistika, korelacijske analize, regresijske analize in diskriminantne analize). V vzorec so bili vključeni zgolj anketiranci, ki so v celoti izpolnili vprašalnik.

4.1 Vzorec

Značilnosti vzorca policistov in pravosodnih policistov so predstavljene v tabeli 1. Anketiranje policistov je v vseh časovnih obdobjih potekalo na 24 policijskih postajah iz vseh osmih policijskih uprav v Sloveniji. V letu 2013 je bilo v vzorec vključenih 492 policistov, kar je predstavljalo 5,9 % vseh policistov v Sloveniji (Ministrstvo za notranje zadeve, Policija, 2014). Vzorec je sestavljalo 396 policistov in 96 policistk, od katerih je bila večina mlajša od 39 let. Večina anketirancev je imela dokončano srednjo šolo in približno 40 % jih je bilo zaposlenih v policiji manj kot 10 let. V letu 2016 je bilo v vzorec vključenih 461 policistov, kar je predstavljalo 5,6 % vseh policistov v Sloveniji (Ministrstvo za notranje zadeve, Policija, 2017). Vzorec je sestavljalo 380 policistov in 81 policistk, od katerih je bila večina mlajših od 39 let. Večina anketirancev je imela dokončano srednjo šolo in 74 % jih je bilo zaposlenih v policiji več kot 11 let. V letu 2022 je bilo v vzorec vključenih 428 policistov, kar je predstavljalo 5,1 % vseh policistov v Sloveniji (Ministrstvo za notranje zadeve, Policija, 2023). Vzorec je sestavljalo 345 policistov in 83 policistk, od katerih je bila večina starejših od 40 let. Večina anketirancev je doseгла višjo izobrazbo in približno 76 % jih je bilo zaposlenih v policiji več kot 11 let.

Anketiranje pravosodnih policistov je v letu 2014 potekalo v celjskem, ljubljanskem in mariborskem zaporu, v letih 2016 in 2022 pa v vseh slovenskih zavodih za prestajanje kazni zapora in prevzgojnem domu. V letu 2014 je bilo v vzorec vključenih 100 pravosodnih policistov, kar je predstavljalo 19,3 % vseh pravosodnih policistov v Sloveniji (Ministrstvo za pravosodje, Uprava Republike Slovenije za izvrševanje kazenskih sankcij, 2015). Vzorec so sestavljali samo pravosodni policisti, od katerih je bila več kot polovica mlajša od 39 let.

Večina je imela dokončano srednjo šolo in 53 % jih je bilo zaposlenih v zaporskem sistemu manj kot 10 let. V letu 2016 je bilo v vzorec vključenih 130 pravosodnih policistov, kar je predstavljalo 25,0 % vseh pravosodnih policistov v Sloveniji (Ministrstvo za pravosodje, Uprava Republike Slovenije za izvrševanje kazenskih sankcij, 2017). Vzorec je sestavljalo 122 pravosodnih policistov in 8 pravosodnih policistk, od katerih je bila večina starejših od 40 let. Večina anketirancev je imela dokončano srednjo šolo in približno 58 % jih je bilo zaposlenih v policiji več kot 11 let. V letu 2022 je bilo v vzorec vključenih 171 pravosodnih policistov, kar je predstavljalo 30,7 % vseh pravosodnih policistov v Sloveniji (L. Božikov, osebna komunikacija, 22. 6. 2022). Vzorec je sestavljalo 143 pravosodnih policistov in 28 pravosodnih policistk, od katerih je bila večina starejših od 40 let. Večina anketirancev je imela dokončano srednjo šolo in približno 67 % jih je bilo zaposlenih v policiji več kot 11 let.

4.2 Spremenljivke

V tabeli 2 so predstavljene spremenljivke, ki so bile vključene v faktorsko analizo (Metoda glavnih osi z rotacijo Varimax). Iz 15 spremenljivk so bili oblikovani naslednji faktorji (Hacin in Meško, 2021): 1) samozaznava legitimnosti, 2) odnosi s sodelavci, 3) postopkovna pravičnost nadrejenih in 4) zaznava legitimnosti (projekcija). V analize je bilo poleg oblikovanih faktorjev vključenih pet spremenljivk, in sicer v obliki binarno kodiranih spremenljivk (1 = Da, 0 = Ne): spol (moški), starost (39 let in manj), izobrazba (srednja šola), delovna doba (10 let in manj) in leto anketiranja (2022).

Tabela 1: Značilnosti vzorca

Spremenljivka		Policisti						Pravosodni policisti					
		2013		2016		2022		2014*		2016		2022	
		<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Spol	Moški	396	80,5	380	82,4	345	80,6	100	100	122	93,8	143	83,6
	Ženska	96	19,5	81	17,6	83	19,4	0	0	8	6,2	28	16,4
Starost	39 let in manj	363	73,8	273	59,2	166	38,8	53	53	36	27,7	53	31,0
	40 let in več	129	26,2	188	40,8	262	61,2	47	47	94	72,3	118	69,0
Izobrazba	Srednja šola	361	73,4	288	62,5	145	33,9	65	65	82	63,1	101	59,1
	Višja izobrazba	131	26,6	173	37,5	283	66,1	35	35	48	36,9	70	40,9
Delovna doba	10 let in manj	199	40,4	120	26,0	100	23,4	53	53	54	41,5	56	32,7
	11 let in več	293	59,6	341	74,0	328	76,6	47	47	76	58,5	115	67,3

* V vzorec so bili zajeti pravosodni policisti iz celjskega, ljubljanskega in mariborskega zapora.

Tabela 2: Opis spremljenjivk, vključenih v faktorško analizo

Spremljenjivka	Policisti							Pravosodni policisti							
	F. U.	M	S. O.	Med.	Mod.	Min.	Maks.	F. U.	M	S. O.	Med.	Mod.	Min.	Maks.	
Samoaznava legitimnosti ($\alpha = 0,65$; KMO = 0,64; var. = 39,94 %/ $\alpha = 0,77$; KMO = 0,65; var. = 55,34 %)		3,94	0,72	4	4	1	5		4,05	0,72	4	4	1	5	
Pooblastila, ki jih imam kot policist/pravosodni policist, so moralno upravičena.	0,59	4,10	0,92	4	4	5	5	0,81	4,10	0,84	4	4	4	5	
Prepričan sem, da imam dovolj avtoritete za opravljanje svoje službe.	0,54	3,96	0,99	4	4	1	5	0,54	4,11	0,84	4	4	1	5	
Prepričan sem, da lahko podam dobre razloge, zakaj so moja pooblastila moralno ustrezna.	0,74	3,80	0,89	4	4	4	5	0,85	3,98	0,87	4	4	1	5	
Odnosi s sodelavci ($\alpha = 0,65$; KMO = 0,73; var. = 70,08 %/ $\alpha = 0,87$; KMO = 0,74; var. = 71,57 %)		4,05	0,72	4	4	4	1	5	3,87	0,74	4	4	4	1	5
Sodelavci mi zaupajo.	0,84	4,16	0,73	4	4	4	5	0,82	3,99	0,75	4	4	4	5	
Sodelavci me podpirajo.	0,90	3,99	0,83	4	4	1	5	0,89	3,80	0,85	4	4	1	5	
Sodelavci se do mene vedejo spoštljivo.	0,77	4,03	0,84	4	4	4	5	0,82	3,85	0,84	4	4	1	5	
Postopkovna pravičnost nadrejenih ($\alpha = 0,92$; KMO = 0,90; var. = 65,57 %/ $\alpha = 0,94$; KMO = 0,90; var. = 70,76 %)		3,47	0,95	3,56	4	1	5	3,41	0,96	3,54	4	4	1	5	
Nadrejeni me obravnava s spoštovanjem in dostojanstvom.	0,83	3,80	1,03	4	4	4	5	0,84	3,54	1,07	4	4	1	5	
Nadrejeni mi navadno obrazloži svoje odločitve glede mojega dela.	0,83	3,66	1,03	4	4	1	5	0,85	3,45	1,08	4	4	1	5	
Nadrejeni upoštevajo moje potrebe, ko sprejema odločitve glede mojega dela.	0,83	3,63	1,05	4	4	1	5	0,86	3,38	1,09	4	4	1	5	
V organizaciji me obravnavajo pošteno.	0,64	3,19	1,12	3	3	1	5	0,85	3,53	1,01	4	4	1	5	
Odločitve mojega nadrejenega so enako pošteno do vsakega zaposlenega.	0,86	3,17	1,27	3	4	1	5	0,84	3,10	1,21	3	4	1	5	
Odločitve mojega nadrejenega vedno temeljijo na dejstvih, ne na osebnih predsodkih.	0,86	3,32	1,20	3	4	1	5	0,80	3,24	1,13	3	4	1	5	
Zaznava legitimnosti (projekcija) ($\alpha = 0,92$; KMO = 0,69; var. = 55,75 %/ $\alpha = 0,83$; KMO = 0,72; var. = 61,92 %)		3,25	0,71	3,28	3	1	5	3,36	0,74	3,3	4	4	1	5	
Véćina občanov v lokalni skupnosti, na območju katere delam, meni, da jih policija obravnava pravično./Véćina obsojencev, s katerimi imam opravka, meni, da jih zaposleni v zavodu obravnava pravično.	0,77	3,21	0,86	3	3	1	5	0,74	3,47	0,85	4	4	1	5	
Véćina občanov v lokalni skupnosti, na območju katere delam, meni, da policisti vedno upoštevajo zakone./Véćina obsojencev, s katerimi imam opravka, meni, da zaposleni v zavodu vedno upoštevajo zakone.	0,82	3,27	0,85	3	3	1	5	0,78	3,38	0,85	3	3	1	5	
Véćina občanov v lokalni skupnosti, na območju katere delam, meni, da si policisti vzamejo čas za razlago odločitev./Véćina obsojencev, s katerimi imam opravka, meni, da si zaposleni v zavodu vzamejo čas za razlago odločitev.	0,63	3,26	0,82	3	3	1	5	0,84	3,25	0,86	3	3	1	5	

^a Metoda glavnih osi (angl. Principal axis), rotacija Varimax.
^b V tabeli se beseda zavod nanaša na zapor in prevozniki dom.
^c V tabeli se beseda obsojence nanaša na vse kategorije zaprtih oseb.
^d Lestvica: od 1 – se sploh ne strinjam do 5 – se popolnoma strinjam.
^e F. U. – faktorške uteži.

5 Rezultati

Pred izvedbo regresijskih analiz, s katerimi smo napovedovali samozaznavo legitimnosti pri policistih in pravosodnih policistih, smo izračunali Pearsonove koeficiente korelacij kot preliminarno oceno dejavnikov, ki se povezujejo z zaznavo lastne legitimnosti pri policistih in pravosodnih policistih, ter preverbo korelacij med odvisno spremenljivko in drugimi spremenljivkami – problem multikolinearnosti (tabela 3). Rezultati (policisti) so pokazali, da obstajajo statistično pomembne korelacije med samozaznavo legitimnosti policistov in: 1) odnosi s sodelavci ($r = 0,42$; $p < 0,01$), 2) postopkovno pravičnostjo nadrejenih ($r = 0,39$; $p < 0,01$) in 3) zaznavo legitimnosti (projekcija) ($r = 0,29$; $p < 0,01$). Rezultati (pravosodni policisti) kažejo, da obstajajo statistično pomembne korelacije med samozaznavo legitimnosti pravosodnih policistov in: 1) odnosi s sodelavci ($r = 0,21$; $p < 0,01$), 2) postopkovno pravičnostjo nadrejenih ($r = 0,19$; $p < 0,01$) in 3) zaznavo legitimnosti (projekcija) ($r = 0,15$; $p < 0,01$). Vrednosti Pearsonovih testov korelacije so potrdile, da med spremenljivkami ni multikolinearnosti (vrednosti niso presegle 0,80) (Field, 2009). Nadaljnji diagnostični testi kolinearosti (angl. *Variance Inflation Factor* [VIF]) so bili za vsako spremenljivko ustrezni, saj vrednosti niso presegle 1,50 (tabela 4).

Tabela 3: Korelacijska matrika za ključne spremenljivke: policisti in pravosodni policisti

Policisti	1	2	3	4
Samozaznava legitimnosti	–			
Odnosi s sodelavci	0,42**	–		
Postopkovna pravičnost nadrejenih	0,39**	0,44**	–	
Zaznava legitimnosti (projekcija)	0,29**	0,33**	0,33**	–
Pravosodni policisti	1	2	3	4
Samozaznava legitimnosti	–			
Odnosi s sodelavci	0,21**	–		
Postopkovna pravičnost nadrejenih	0,19**	0,46**	–	
Zaznava legitimnosti (projekcija)	0,15**	0,24**	0,35**	–

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$.

V tabeli 4 so predstavljeni rezultati OLS regresijske analize, uporabljene za napovedovanje dejavnikov, ki se povezujejo s samozaznavo legitimnosti policistov in pravosodnih policistov. Rezultati so pokazali, da se s samozaznavo legitimnosti policistov povezujejo: 1) odnosi s sodelavci ($\beta = 0,27$; $p < 0,001$), 2) postopkovna pravičnost nadrejenih ($\beta = 0,18$; $p < 0,001$), 3) zaznava legitimnosti (projekcija) ($\beta = 0,12$; $p < 0,001$) in 4) leto anketiranja ($\beta = 0,19$; $p < 0,001$). Policisti, ki imajo s sodelavci dobre odnose in menijo, da jih javnost zaznava kot legitimno avtoriteto v družbi (tj. opravičene nosilce [prisilne] moči), bolj pozitivno zaznavajo lastno legitimnost. Hkrati policisti, ki zaznavajo nadrejene kot poštene in pravične predvsem v sprejemanju odločitev, ki se nanašajo konkretno nanje, bolj pozitivno zaznavajo lastno legitimnost. Vpliv obdobja anketiranja izpostavlja spreminjajočo se naravo legitimnosti v različnih časovnih obdobjih, saj so se odnosi s sodelavci povezovali s samozaznavo legitimnosti policistov v vseh treh časovnih obdobjih, postopkovno pravičnostjo nadrejenih in zaznavo legitimnosti (projekcija) v letih 2013 in 2016, z demografsko spremenljivko spol pa le v letu 2022 (Hacin in Meško, 2021). Delež pojasnjene variance znaša 28 %.

Rezultati OLS regresijske analize za napovedovanje dejavnikov, ki se povezujejo s samozaznavo legitimnosti pravosodnih policistov, so pokazali, da se z zaznavo lastne legitimnosti pri pravosodnih policistih povezuje spremenljivki: 1) odnosi s sodelavci ($\beta = 0,14$; $p < 0,01$) in 2) leto anketiranja ($\beta = -0,17$; $p < 0,001$). Pravosodni policisti, ki s sodelavci razvijejo dobre odnose in se lahko zanesejo nanje, bolj pozitivno zaznavajo lastno legitimnost. S samozaznavo legitimnosti pravosodnih policistov se podobno kot pri policistih povezuje tudi obdobje anketiranja, saj se je postopkovna pravičnost nadrejenih povezovala s samozaznavo pravosodnih policistov v letih 2016 in 2022, z odnosi s sodelavci in zaznavo legitimnosti (projekcija) v letu 2016, z demografskima spremenljivkama izobrazba in starost pa le v letu 2014 oziroma 2016 (Hacin in Meško, 2021). Delež pojasnjene variance znaša 9,7 %.

Tabela 4: OLS regresijska analiza: napovedovanje samozaznave legitimnosti pri policistih in pravosodnih policistih

Samozaznava legitimnosti	Policisti				Pravosodni policisti			
	β	<i>se</i>	<i>t</i>	VIF	β	<i>se</i>	<i>t</i>	VIF
Odnosi s sodelavci	0,27***	0,02	10,13	1,31	0,14**	0,05	2,61	1,29
Postopkovna pravičnost nadrejenih	0,18***	0,02	6,63	1,36	0,11	0,05	1,93	1,39
Zaznava legitimnosti (projekcija)	0,12***	0,02	4,64	1,19	0,09	0,05	1,77	1,18
Spol (moški)	-0,02	0,05	-0,97	1,08	0,04	0,15	0,84	1,09
Starost (39 let in manj)	-0,01	0,05	-0,39	1,41	-0,06	0,10	-1,11	1,46
Izobrazba (srednja šola)	-0,03	0,04	-1,39	1,13	-0,04	0,09	-0,77	1,05
Delovna doba (10 let in manj)	-0,02	0,05	-0,74	1,29	0,04	0,10	0,65	1,50
Leto anketiranja (2022)	0,19***	0,05	7,43	1,25	-0,17***	0,09	3,29	1,11
<i>F</i>	66,60***				5,25***			
<i>R</i> ²	28,0 %				9,7 %			
<i>n</i>	1.381				401			

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$.

V tabeli 5 so predstavljeni rezultati diskriminantne analize, s katero smo primerjali samozaznavo legitimnosti policistov v letih 2013, 2016 in 2022. Wilksova lambda (0,87, $p < 0,001$) izpostavlja statistično pomembne razlike med policisti v različnih časovnih obdobjih. Korelacije med napovedanimi spremenljivkami in diskriminantno analizo izpostavljajo, da se spremenljivke: 1) samozaznava legitimnosti ($F = 74,93$, $p < 0,001$), 2) odnosi s sodelavci ($F = 18,76$, $p < 0,001$), 3) postopkovna pravičnost nadrejenih ($F = 57,16$, $p < 0,001$) in 4) zaznava legitimnosti (projekcija) ($F = 15,02$, $p < 0,001$) povezujejo z razlikovanjem med skupinami. Primerjava policistov v različnih časovnih obdobjih je pokazala, da policisti v letu 2022 bolj pozitivno zaznavajo lastno

legitimnost, postopkovno pravičnost nadrejenih in legitimnost (projekcija) pri prebivalcih ter imajo boljše odnose s sodelavci. Primerjava med posameznimi spremenljivkami, iz katerih smo oblikovali faktorje, je izpostavila statistično pomembne razlike med posameznimi časovnimi obdobji. Izpostaviti moramo, da so se vrednosti pri vseh spremenljivkah v letu 2022 povečale v primerjavi s prejšnjima obdobjema. Razvrstitev odgovorov policistov v različnih časovnih obdobjih kaže, da je bilo skupno pravilno razvrščenih 47,6 % policistov (58,9 % policistov v letu 2013, 21,9 % policistov v letu 2016 in 62,4 % policistov v letu 2022). Rezultati kažejo, da so imeli policisti v letih 2013 in 2022 enotnejše poglede v primerjavi s policisti v letu 2016.

Tabela 5: Diskriminantna analiza: primerjava samozaznave legitimnosti policistov v letih 2013, 2016 in 2022

Spremenljivka	2013		2016		2022		Wilksova lambda	F
	M	S. O.	M	S. O.	M	S. O.		
Samozaznava legitimnosti	3,77	0,72	3,82	0,69	4,25	0,64	0,90	74,93***
Pooblastila, ki jih imam kot policist, so moralno upravičena.	4,07	0,94	3,93	0,99	4,32	0,75	0,97	21,69***
Prepričan sem, da imam dovolj avtoritete za opravljanje svoje službe.	3,78	1,03	3,91	1,01	4,20	0,86	0,97	21,37***
Prepričan sem, da lahko podam dobre razloge, zakaj so moja pooblastila moralno ustrezna.	3,54	0,93	3,67	0,84	4,24	0,74	0,89	87,22***
Odnosi s sodelavci	3,96	0,69	3,98	0,75	4,23	0,68	0,97	18,76***
Sodelavci mi zaupajo.	4,08	0,68	4,12	0,79	4,29	0,70	0,99	10,70***
Sodelavci me podpirajo.	3,89	0,83	3,92	0,86	4,17	0,76	0,98	14,84***
Sodelavci se do mene vedejo spoštljivo.	3,93	0,83	3,91	0,87	4,26	0,78	0,96	25,53***
Postopkovna pravičnost nadrejenih	3,19	0,95	3,40	0,91	3,85	0,86	0,92	57,16***
Nadrejeni me obravnava s spoštovanjem in dostojanstvom.	3,58	1,06	3,74	1,00	4,12	0,94	0,95	34,81***
Nadrejeni mi navadno obrazloži svoje odločitve glede mojega dela.	3,43	1,07	3,59	1,01	4,01	0,90	0,95	40,35***
Nadrejeni upošteva moje potrebe, ko sprejema odločitve glede mojega dela.	3,44	1,07	3,61	1,02	3,88	1,00	0,97	21,09***
V organizaciji me obravnavajo pošteno.	2,85	1,05	3,10	1,08	3,68	1,06	0,91	71,37***
Odločitve mojega nadrejenega so enako poštene do vsakega zaposlenega.	2,82	1,29	3,11	1,22	3,62	1,16	0,93	49,16***
Odločitve mojega nadrejenega vedno temeljijo na dejstvih, ne na osebnih predsodkih.	3,02	1,24	3,22	1,18	3,78	1,04	0,93	52,55***
Zaznava legitimnosti (projekcija)	3,15	0,76	3,21	0,64	3,39	0,69	0,98	15,02***
Večina občanov v lokalni skupnosti, na območju katere delam, meni, da jih policija obravnava pravično.	3,08	0,94	3,21	0,81	3,34	0,82	0,99	10,53***
Večina občanov v lokalni skupnosti, na območju katere delam, meni, da policisti vedno upoštevajo zakone.	3,16	0,89	3,25	0,81	3,43	0,81	0,98	11,95***
Večina občanov v lokalni skupnosti, na območju katere delam, meni, da si policisti vzamejo čas za razlago odločitev.	3,22	0,83	3,16	0,77	3,42	0,82	0,98	12,51***
Wilksova lambda	0,87***							

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$.

V tabeli 6 so predstavljeni rezultati diskriminantne analize, s katero smo primerjali samozaznavo legitimnosti pravosodnih policistov v letih 2014, 2016 in 2022. Wilksova lambda (0,88, $p < 0,001$) izpostavlja statistično pomembne razlike med pravosodnimi policisti v različnih časovnih obdobjih. Korelacije med napovedanimi spremenljivkami in diskriminantno analizo izpostavljajo, da se spremenljivke: 1) samoza-

znava legitimnosti ($F = 3,98$, $p < 0,05$), 2) odnosi s sodelavci ($F = 4,08$, $p < 0,05$), 3) postopkovna pravičnost nadrejenih ($F = 5,91$, $p < 0,01$) in 4) zaznava legitimnosti (projekcija) ($F = 9,37$, $p < 0,001$) povezujejo z razlikovanjem med skupinami. Primerjava pravosodnih policistov v različnih časovnih obdobjih je pokazala, da pravosodni policisti v letu 2022 bolj pozitivno zaznavajo postopkovno pravičnost nadrejenih in

legitimnost (projekcija) pri zaprtih osebah ter imajo boljše odnose s sodelavci. Hkrati je pozitivna zaznava lastne legitimnosti pri pravosodnih policistih v primerjavi s prejšnjima obdobjema upadla. Primerjava med posameznimi spremenljivkami, iz katerih smo oblikovali faktorje, je izpostavila statistično pomembne razlike med posameznimi časovnimi obdobji. Vrednosti pri vseh spremenljivkah, z izjemo spremenljivk, vključenih v faktor »Samozaznava legitimnosti«, in spremenljivke »Večina obsojencev, s katerimi imam opravka, meni, da si zaposleni v zavodu vzamejo čas za razlago odlo-

čitev« (pri kateri ni bilo ugotovljenih statistično pomembnih razlik med obdobji), so se, v primerjavi z letom 2014, povečale. Izpostaviti moramo, da so vrednosti številnih spremenljivk v letu 2022, iz katerih smo oblikovali faktorja »Odnosi s sodelavci« in »Postopkovna pravičnost nadrejenih«, v primerjavi z letom 2016 upadle. Razvrstitev odgovorov pravosodnih policistov v različnih časovnih obdobjih kaže, da je bilo skupno pravilno razvrščenih 49,6 % pravosodnih policistov (51 % pravosodnih policistov v letu 2014, 33,8 % pravosodnih policistov v letu 2016 in 76 % pravosodnih policistov v letu

Tabela 6: Diskriminantna analiza: primerjava samozaznave legitimnosti pravosodnih policistov v letih 2014, 2016 in 2022

Spremenljivka	2014		2016		2022		Wilksova lambda	F
	M	S. O.	M	S. O.	M	S. O.		
Samozaznava legitimnosti	4,14	0,81	4,15	0,74	3,94	0,64	0,98	3,98*
Pooblastila, ki jih imam kot pravosodni policist, so moralno upravičena.	4,22	1,00	4,20	0,84	3,96	0,71	0,98	4,44*
Prepričan sem, da imam dovolj avtoritete za opravljanje svoje službe.	4,19	0,89	4,08	0,96	4,08	0,72	0,99	0,60*
Prepričan sem, da lahko podam dobre razloge, zakaj so moja pooblastila moralno ustrezna.	4,03	0,97	4,12	0,85	3,84	0,80	0,98	4,18*
Odnosi s sodelavci	3,69	0,88	3,93	0,76	3,94	0,60	0,98	4,08*
Sodelavci mi zaupajo.	3,86	0,89	4,05	0,78	4,01	0,61	0,99	1,95
Sodelavci me podpirajo.	3,60	1,01	3,88	0,84	3,87	0,74	0,98	3,88*
Sodelavci se do mene vedejo spoštljivo.	3,63	1,09	3,88	0,85	3,96	0,63	0,98	5,04**
Postopkovna pravičnost nadrejenih	3,12	1,00	3,48	0,86	3,52	0,99	0,97	5,91**
Nadrejeni me obravnavajo s spoštovanjem in dostojanstvom.	3,26	1,15	3,65	0,97	3,63	1,07	0,98	4,70**
Nadrejeni mi navadno obrazloži svoje odločitve glede mojega dela.	3,29	1,09	3,58	0,99	3,44	1,12	0,99	2,03
Nadrejeni upoštevajo moje potrebe, ko sprejema odločitve glede mojega dela.	3,04	1,05	3,43	1,02	3,55	1,13	0,97	7,27***
V organizaciji me obravnavajo pošteno.	3,22	1,08	3,62	0,90	3,63	1,02	0,97	6,29**
Odločitve mojega nadrejenega so enako poštene do vsakega zaposlenega.	2,78	1,32	3,02	1,13	3,35	1,16	0,96	7,47***
Odločitve mojega nadrejenega vedno temeljijo na dejstvih, ne na osebnih predsodkih.	2,94	1,26	3,38	0,99	3,31	1,12	0,98	5,01**
Zaznava legitimnosti (projekcija)	3,44	0,84	3,15	0,76	3,47	0,62	0,96	9,37***
Večina obsojencev, s katerimi imam opravka, meni, da jih zaposleni v zavodu obravnavajo pravično.	3,58	0,93	3,22	0,94	3,61	0,66	0,96	9,33***
Večina obsojencev, s katerimi imam opravka, meni, da zaposleni v zavodu vedno upoštevajo zakone.	3,37	0,99	3,15	0,85	3,56	0,70	0,96	9,00***
Večina obsojencev, s katerimi imam opravka, meni, da si zaposleni v zavodu vzamejo čas za razlago odločitev.	3,38	0,94	3,10	0,88	3,29	0,78	0,98	3,37
Wilksova lambda	0,88***							

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$.

2022). Rezultati kažejo, da so imeli pravosodni policisti v letu 2022 enotnejše poglede v primerjavi s pravosodnimi policisti v letih 2014 in 2016.

6 Razprava in zaključek

Število študij o legitimnosti akterjev v kazenskem pravosodju, predvsem policistov in pravosodnih policistov oziroma zaporskih delavcev, kaže, da je raziskovanje na tem področju v zadnjih dveh desetletjih postalo intenzivnejše. Čeprav so ugotovitve (predvsem empiričnih) študij poglobile naše razumevanje legitimnosti (predvsem različnih narav legitimnosti), pa so izpostavile določene problematike, ki v preteklosti še niso bile poglobljeno raziskane in empirično preverjene. Mednje sodita tudi [ne]stabilnost oziroma spreminjajoča se narava legitimnosti v različnih časovnih obdobjih in primerjava ustreznosti dejavnikov za preučevanje lastne legitimnosti pri različnih skupinah v kazenskopravni sistem (Bottoms in Tankebe, 2021; Hacin in Meško, 2021; Liebling idr., 2011). V študiji smo preverjali podobnosti v samozaznavi legitimnosti med različnimi skupinami v slovenskem kazenskem pravosodju ter preverjali vpliv časovne komponente na [ne]stabilnost legitimnosti.

Ugotovitve študije so pokazale, da se dejavniki, ki vplivajo na samozaznavo legitimnosti policistov, razlikujejo od tistih pri pravosodnih policistih. Na samozaznavo legitimnosti policistov so, kljub vplivu časovne komponente, v vseh preučevanih obdobjih vplivali temeljni dejavniki (t. i. triada priznavanja legitimnosti; Tankebe, 2019): odnosi s sodelavci, postopkovna pravičnost nadrejenih in zaznava legitimnosti (projekcija). Odnosi s sodelavci so imeli največjo moč vpliva na zaznavo lastne legitimnosti, kar izpostavlja pomembnost kakovostnih, kolegijskih in na zaupanju temelječih odnosov med policisti. Hkrati sodelavci pomembno vplivajo na potrjevanje posebnega statusa, ki ga posameznik kot policist zaseda v družbi (Nix in Wolfe, 2017; Tankebe in Meško, 2015). Zaznavanje pravičnosti nadrejenih vpliva na posameznikovo samozaznavo legitimnosti, saj mu nadrejeni s pošteno obravnavo sporočajo, da ga spoštujejo (in tudi njegovo delo) in da je vsak policist pomemben element policijske organizacije. Zaznava legitimnosti pri državljanih je imela najmanjši vpliv na zaznavo lastne legitimnosti pri policistih. Te ugotovitve podpirajo Barkerjev (2001) koncentrični model, ki predvideva, da na posameznikovo legitimnost najmočnejše vplivajo statusno enaki posamezniki (sodelavci), ki jim sledijo »vladarji« (nadrejeni) in »občinstvo« (državljeni, nad katerimi se izvaja moč. Naši rezultati o dejavnikih, ki vplivajo na samozaznavo legitimnosti policistov, potrjujejo ugotovitve dosedanjih nacionalnih in tujih študij o samozaznavi legitimnosti policistov (Hacin in Meško, 2021; Prisljan idr., 2017; Tankebe in

Meško, 2015; Tankebe, 2019). Hkrati moramo izpostaviti, da so študije o samozaznavi legitimnosti slovenskih policistov, ki so preverjale večje število dejavnikov v različnih časovnih obdobjih in v katerih so bili faktorji operacionalizirani z večjim številom spremenljivk, potrdile vpliv odnosov s sodelavci, postopkovne pravičnosti nadrejenih in zaznave legitimnosti pri državljanih na zaznavo lastne legitimnosti pri policistih, kar kaže na stabilnost in ustreznost temeljnih dejavnikov (delež pojasnjene variance je visok) za pojasnjevanje samozaznave legitimnosti (Hacin in Meško, 2022; Meško in Hacin, 2023). V nasprotju s policisti so na samozaznavo legitimnosti pravosodnih policistov vplivali le odnosi s sodelavci. Delo v zaporskem okolju je nepredvidljivo in zahteva zaupanje med sodelavci, da bodo pripravljene pomagati, ko jih bo posameznik potreboval (še posebej v kriznih situacijah). Hkrati je v primerjavi s policisti položaj oziroma ugled poklica pravosodnega policista v družbi manj spoštovan, kar vpliva na njihovo iskanje opore in razumevanje pri sodelavcih. Stern (1986) je paznike opisala kot zaprto družbeno skupino družinskih moč, ki se počutijo nerazumljene, nespoštovane in ki v svojih sodelavcih iščejo možnosti za socialno življenje in podporo ter imajo humorno-zagrenjen in cinično-pesimističen pogled na življenje. Te ugotovitve se pomembno razlikujejo od rezultatov dosedanjih nacionalnih in domačih študij, ki so potrdile vpliv temeljnih dejavnikov (Akoensi in Tankebe, 2020; Hacin in Meško, 2021; Hacin idr. 2019). Vzroke za tovrstne razlike vidimo v različni operacionalizaciji faktorjev in modelov ter vplivu časovne komponente, ki jo natančneje predstavimo v nadaljevanju. Hkrati moramo izpostaviti možnost, da teoretični koncept temeljnih, na zaznavo lastne legitimnosti vplivajočih dejavnikov, ki je bil primarno osnovan za preučevanje samozaznave legitimnosti policistov, ni (najbolj) primeren za preučevanje samozaznave legitimnosti pravosodnih policistov, saj se narava in okolje dela med skupinama pomembno razlikujeta (delež pojasnjene variance je bil nizek).

Vpliv časovne komponente na samozaznavo legitimnosti pri policistih in pravosodnih policistih je bil potrjen. Pri policistih se temeljni dejavniki, ki so se povezovali s samozaznavo legitimnosti, niso spreminjali v različnih časovnih obdobjih, se je pa spreminjala njihova moč vpliva. Rezultati diskriminantne analize so pokazali, da med posameznimi spremenljivkami (in faktorji) obstajajo statistično pomembne razlike, saj se je zaznava lastne legitimnosti, legitimnosti pri državljanih, postopkovne pravičnosti nadrejenih in kakovosti odnosov s sodelavci z leti povečala. Bottoms in Tankebe (2021) sta zapisala, da se družbeni kontekst oziroma realnost v času spreminjata, kar vodi v spreminjanje moči dejavnikov, ki vplivajo na samozaznavo legitimnosti policistov. Vpliv časovne komponente na samozaznavo legitimnosti pravosodnih policistov je bil precej večji v primerjavi s policisti, saj je bil vpliv temeljnih dejavnikov (odnosi s sodelavci, postopkovna

pravičnost nadrejenih in zaznava legitimnosti (projekcija) v različnih časovnih obdobjih nestabilen. Rezultati diskriminane analize so pokazali, da se je podobno kot pri policistih zaznava odnosov s sodelavci, postopkovne pravičnosti nadrejenih in legitimnosti pri zaprtih osebah z leti povečala. Nasprotno pa se je zaznava lastne legitimnosti pri pravosodnih policistih v zadnjem obdobju zmanjšala. Na nestabilnost oziroma spremenljivost dejavnikov, ki vplivajo na zaznavo lastne legitimnosti pravosodnih policistov, sta opozorila že Hacin in Meško (2021), ki pa sta izpostavila pomanjkljivosti študije, saj vzorca slovenskih pravosodnih policistov v dveh različnih obdobjih nista bila enaka, kar je oteževalo primerjavo. Zaporski sistem v primerjavi s policijsko organizacijo ocenjujemo kot bolj konservativno okolje, v katerem se spremembe dogajajo počasi in so velikokrat nezaželene. Slovenski zaporski delavci so bili v zadnjih letih soočeni z naraščajočo problematiko odvisnih zaprtih oseb, kar otežuje njihovo delo in uspešnost njihovega dela (resocializacija obsojencev), hkrati pa so se prvič v zgodovini soočili z velikim številom zaprtih oseb, ki prihajajo iz neevropskih držav in katerih jezik, kultura in navade so jim neznani.

Omejitve študije so vidne v različni (skopi) operacionalizaciji nekaterih faktorjev v primerjavi s študijami, ki se osredotočajo zgolj na policiste oziroma pravosodne policiste (zaporske delavce). To je bilo nujno zaradi vsebinskega konteksta spremenljivk, saj smo spremenljivke izbirali po načelu primerljivosti, vsebinske ustreznosti in statistične veljavnosti pri operacionalizaciji faktorjev. Reprezentativnost vzorca pravosodnih policistov, ki je bila izpostavljena že v predhodnih študijah (Hacin in Meško, 2021), predstavlja omejitev, saj je bil vzorec pravosodnih policistov iz leta 2014 zbran le v treh slovenskih zaporih, kar otežuje primerjavo in posploševanje rezultatov za skupino pravosodnih policistov. Med omejitve študije prištevamo tudi vedno prisotno možnost, da so policisti in pravosodni policisti kljub prostovoljnemu sodelovanju in zagotovitvi anonimnosti podajali socialno zaželene odgovore zaradi strahu pred razkritjem odgovorov in morebitnimi sankcijami, ki bi sledile.

Ugotovitve sedanje študije so odprle vprašanje o primernosti teoretičnih konceptov in temeljnih dejavnikov, ki se uporabljajo za preučevanje lastne legitimnosti pri policistih in pravosodnih policistih. Posledično bi se moralo prihodnje raziskovanje osredotočiti na: 1) preučevanje samozaznave legitimnosti drugih akterjev v kazenskem pravosodju, kot so tožilci in sodniki, ki posedujejo moč odločanja nad posamezniki (čeprav ta ne vključuje fizične prisile), s čimer bi se potrdila [ne] primernost temeljnih dejavnikov, in 2) izvedbo longitudinalnih študij o samozaznavi legitimnosti akterjev v različnih kazenskoopravnih sistemih, s čimer bi se potrdila [ne]stabilnost legitimnosti v različnih kulturnih kontekstih in časovnih obdobjih.

Literatura

1. Akoensi, T. D. (2016). Perceptions of self-legitimacy and audience legitimacy among prison officers in Ghana. *International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice*, 40(3), 245–261.
2. Akoensi, T. D. in Tankebe, J. (2020). Prison officers self-legitimacy and support for rehabilitation in Ghana. *Criminal Justice and Behavior*, 47(1), 22–38.
3. Barbalet, J. (2001). *Emotions, social theory and social structure*. Cambridge University Press.
4. Barker, R. (2001). *Legitimizing identities: The self-presentation of rulers and subjects*. Cambridge University Press.
5. Bell, C. M. in Hughes-Jones, J. (2008). Power, self-regulation and the moralization of behavior. *Journal of Business Ethics*, 83(3), 503–514.
6. Bottoms, A. E. in Tankebe, J. (2012). Beyond procedural justice: A dialogic approach to legitimacy in criminal justice. *Journal of Criminal Law & Criminology*, 102(1), 119–170.
7. Bottoms, A. E. in Tankebe, J. (2013). 'A voice within': Powerholders' perspectives on authority and legitimacy. V J. Tankebe in A. Lieblich (ur.), *Legitimacy and criminal justice* (str. 60–82). Oxford University Press.
8. Bottoms, A. E. in Tankebe, J. (2017). Police legitimacy and the authority of the state. V A. du Bois-Pedain, M. Ulväng in P. Asp (ur.), *Criminal law and the authority of the state* (str. 47–88). Hart Publishing.
9. Bottoms, A. E. in Tankebe, J. (2021). Procedural justice, legitimacy and social contexts. V D. Meyerson, C. Mackenzie in T. MacDermot (ur.), *Procedural justice and Relational Theory: Empirical, philosophical, and legal perspectives* (str. 85–110). Routledge.
10. Bourdieu, P. (1993). *The field of cultural production*. Polity.
11. Brodeur, J.-P. (2010). *The policing web*. Oxford University Press.
12. Field, A. (2009). *Discovering statistics using SPSS* (3rd ed.). Sage Publications Ltd.
13. Hacin, R. in Meško, G. (2017). Differences in perception of self-legitimacy between prison officers and specialized workers in Slovenian prisons. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 68(4), 424–436.
14. Hacin, R. in Meško, G. (2020). *The dual nature of legitimacy in the prison environment: An inquiry in Slovenian prisons*. Springer.
15. Hacin, R. in Meško, G. (2021). Samozaznava legitimnosti policistov in pravosodnih policistov: podobnosti in razlike. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 72(2), 141–152.
16. Hacin, R. in Meško, G. (2022). Self-legitimacy of police officers in Slovenia. *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*, 45(5), 693–706.
17. Hacin, R., Fields, C. B. in Meško, G. (2019). The self-legitimacy of prison staff in Slovenia. *European Journal of Criminology*, 16(1), 41–59.
18. Lambert, E. G. (2004). The impact of organizational justice on correctional staff. *Journal of Criminal Justice*, 31(2), 155–168.
19. Lambert, E. G. in Hogan, N. L. (2013). The association of distributive and procedural justice with organizational citizenship behavior. *The Prison Journal*, 93(3), 313–334.
20. Lambert, E. G., Keena, L. D., Leone, M., May, D. in Haynes, S. H. (2020). The effects of distributive and procedural justice on job satisfaction and organizational commitment of correctional staff. *The Social Science Journal*, 57(4), 405–416.
21. Lieblich, A. (2011). Distinctions and distinctiveness in the work of prison officers: Legitimacy and authority revisited. *European Journal of Criminology*, 8(6), 484–499.

22. Liebling, A. in Price, D. (2001). *The prison officer*. Waterside.
23. Liebling, A., Arnold, H. in Straub, C. (2011). *Staff-prisoners relationships at HMP Whitemoor: Twelve years on*. Home Office.
24. McNeill, F. in Robinson, G. (2012). Liquid legitimacy and community sanctions. V A. Crawford in A. Hucklesby (ur.), *Legitimacy and compliance in criminal justice* (str. 116–137). Routledge.
25. Meško, G. in Hacin, R. (2023). Self-legitimacy of police officers in urban and rural environments. V S. Kutnjak Ivković, J. Maskály, C. M. Donner, I. Cajner Mraović in D. K. Das (ur.), *Exploring contemporary police challenges: A global perspectives* (str. 61–72). Routledge.
26. Meško, G. in Lobnikar, B. (2018). Police reforms in Slovenia in the last 25 years. *Policing: A Journal of Policy and Practice*, 15(1), 237–250.
27. Meško, G., Eman, K. in Hacin, R. (2022). Kompetence in usposabljanje zaporskih delavcev: študija v slovenskih zaporih. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 73(3), 233–248.
28. Meško, G., Tankebe, J., Čuvan, B. in Šifrer, J. (2014). Samozaznava legitimnosti policistov in pravosodnih policistov v Sloveniji: perspektive postopkovne pravičnosti nadrejenih, odnosov s sodelavci in zaznane legitimnosti policije v javnosti. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 65(3), 221–231.
29. Ministrstvo za notranje zadeve, Policija. (2014). *Poročilo o delu policije za 2013*. <https://www.policija.si/images/stories/Statistika/LetnaPorocila/PDF/LetnoPorocilo2013.pdf>
30. Ministrstvo za notranje zadeve, Policija. (2017). *Poročilo o delu policije za 2016*. <https://www.policija.si/images/stories/Statistika/LetnaPorocila/PDF/LetnoPorocilo2016.pdf>
31. Ministrstvo za notranje zadeve, Policija. (2023). *Statistični pregled dela policije za prvo polletje 2022*. <https://www.policija.si/images/stories/Statistika/LetnaPorocila/PDF/PorociloZaPrvoPolletje2022.pdf#page=102&zoom=100,56,114>
32. Ministrstvo za notranje zadeve, Policija. (n. d.). *Zgodovina in razvoj policijskega dela v skupnosti*. <https://www.policija.si/delovna-podrocja/policijsko-delo-v-skupnosti/zgodovina-in-razvoj-policijskega-dela-v-skupnosti>
33. Ministrstvo za pravosodje, Uprava Republike Slovenije za izvrševanje kazenskih sankcij. (2015). *Letno poročilo 2014*. <https://www.gov.si/assets/organi-v-sestavi/URSIKS/Dokumenti/Letna-porocila-/Letno-porocilo-2014.pdf>
34. Ministrstvo za pravosodje, Uprava Republike Slovenije za izvrševanje kazenskih sankcij. (2017). *Letno poročilo 2016*. <https://www.gov.si/assets/organi-v-sestavi/URSIKS/Dokumenti/Letna-porocila-/Letno-porocilo-2016.pdf>
35. Nix, J. in Wolfe, S. E. (2017). The impact of negative publicity on police self-legitimacy. *Justice Quarterly*, 34(1), 84–108.
36. Nix, J., Pickett, J. T. in Wolfe, S. E. (2019). Testing a theoretical model of perceived audience legitimacy: The neglected linkage in the dialogical model of police-community relations. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 57(2), 217–259.
37. Prislán, K., Meško, G., Lobnikar, B. in Čuvan, B. (2017). Samozaznava legitimnosti pri policistih v Sloveniji – primerjava med študijama v letih 2013 in 2016. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 68(2), 100–115.
38. Stern, V. (1986). *Brick of shame: Britains prisons*. Penguin UK.
39. Tankebe, J. (2014). Rightful authority: Exploring the structure of police self-legitimacy. V A. Liebling, J. Shapland in J. Tankebe (ur.), *Crime, justice and social order: Essays in honour of A. E. Bottoms* (str. 1–30). Oxford University Press.
40. Tankebe, J. (2019). In their own eyes: An empirical examination of police self-legitimacy. *International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice*, 43(2), 99–116.
41. Tankebe, J. in Meško, G. (2015). Police self-legitimacy, use of force, and pro-organizational behavior in Slovenia. V G. Meško in J. Tankebe (ur.), *Trust and legitimacy in criminal justice: European perspectives* (str. 261–278). Springer.
42. Tyler, T. R. in Blader, S. (2000). *Cooperation in groups: Procedural justice, social identity, and behavioral engagement*. Psychology Press.
43. van Craen, M. (2016a). Fair policing from the inside out. V M. Deflem (ur.), *The politics of policing: Between force and legitimacy* (str. 3–19). Emerald.
44. van Craen, M. (2016b). Understanding police officers' trust and trustworthy behavior: A work relation framework. *European Journal of Criminology*, 13(2), 274–294.
45. White, D. R., Kyle, M. J. in Schafer, J. A. (2021). Police self-legitimacy and democratic orientations: Assessing shared values. *International Journal of Police Science & Management*, 23(4), 431–444.
46. Zakon o nalogah in pooblastilih policije (ZNPPol). (2013, 2015, 2017, 2019, 2021). *Uradni list RS*, (15/13, 23/15, 10/17, 46/19, 47/19, 153/21).
47. Zakon o organiziranosti in delu v policiji (ZODPol). (2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2020, 2021, 2022). *Uradni list RS*, (15/13, 11/14, 86/15, 77/16, 77/17, 200/20, 172/21, 141/22).

Self-legitimacy of Police Officers and Prison Officers in Slovenia over Three Time Periods: A Comparative Study

Gorazd Meško, Ph.D., Professor of Criminology, Faculty of Criminal Justice and Security, University of Maribor, Slovenia.
E-mail: gorazd.mesko@um.si

Rok Hacin, Ph.D., Assistant Professor of Criminology, Faculty of Criminal Justice and Security, University of Maribor, Slovenia.
E-mail: rok.hacin@um.si

The dialogical nature of legitimacy is unstable and changing, and depends on the specificity of place and time. In this article, we focus on the perception of one's own legitimacy, that is, the self-legitimacy of police officers and prison officers in different periods of time. The purpose of the study is to highlight the factors influencing the self-legitimacy of police and prison officers, to expose the differences and similarities in the perception of their own legitimacy, and to verify the "stability" of legitimacy over a longer period of time. The results of statistical analyses showed that relations with colleagues, supervisors' procedural justice and audience legitimacy are associated with the self-legitimacy of police officers, while relations with colleagues are associated with the self-legitimacy of prison officers. In both groups, the perception of one's own legitimacy was influenced by the time component, which was reflected in the changing factors influencing self-legitimacy in different time periods. The findings of the study confirmed the unstable nature of legitimacy over time and highlighted differences in the perception of one's own legitimacy among different representatives of the criminal justice system.

Keywords: self-legitimacy, comparative study, police officers, prison officers, Slovenia

UDC: 351.741+343.83(497.4)